

קרון קימת לישראל נחל אלכסנדר

צא לנוף
נחל אלכסנדר
השרון

קרון קימת לישראל
K K L - J N F

נחל אלכסנדר מנקז שטח גדול, המשתרע על כ-550 קמ"ר, ועל כן זורמים בו בחורף כמויות גדולות של מים. בעבר היה אפיקו צר והמים הגואים יצרו בסביבתו ביצות גדולות, שהציפו את עמק חפר כולו. הביצות הללו נוקזו בשנות ה-30 של המאה ה-20, עם ראשית ההתיישבות העברית באזור.

בשנות ה-60 הורחב חלק מערוץ הנחל העובר בשרון כדי למנוע הצפות של גשמי חורף. בכל זאת, פה ושם עוד מבצבצות בקרבת הנחל נביעות קטנות ועקשניות, שריד לביצות הקדמוניות. מי הנביעות זורמים עתה בתעלות קטנות, עטורות צמחי קנה וסוף, אל אפיקו של נחל אלכסנדר.

יש הסבורים ששמו של הנחל מנציח את זכרו של המלך החשמונאי אלכסנדר ינאי, שכבש באזור ערים נוכריות. אולי. מכל מקום, חלקו התחתי של הנחל, הקרוב לשפך הים, נקרא בערבית ואדי איסכנדר, על שמו של איסכנדר אבו-זבורה, ששלט בשלהי המאה ה-19 על הרפסודות שהשיטו בנחל אבטיחים לנמל הקטן שליד מכמורת.

הימים הטובים

בשנים הראשונות להתיישבות בעמק חפר התקיים בנחל אלכסנדר עולם טבע עשיר. במי הנחל צפו צמחי מים ובהם נהרונית צפה, נהרונית שקופה, קרנן טבוע ועדשת מים זעירה. במים צמחו בהמוניהם גם צמחים כגון נופר צהוב ואף נימפיאה לבנה, שנכחדה מהטבע הישראלי. בגדות הנחלים ובשטחי הביצות צמח סבך אדיר של יותר ממאה מינים של צמחים הקשורים במקומות לחים.

עולם החי לא נפל בעושרו מעולם הצומח. במי הנחל שחו הדגים צלופח הנהרות, שמפנון וקיפון מצוי (בורי) והצטרפו אליהם צפרדע הנחלים, צב ביצות וצב רך. בסבך הצמחייה קיננו עופות שיר רבים ושוטטו היונקים לוטרה, נמייה, חתול הבר וחתול הביצות.

שפך הנחל היה אחד מאתרי הטבע האהובים לרחצה ולשחייה.

הימים הרעים

לאחר קום המדינה עברו על נחל אלכסנדר, כמו על נחלי החוף בישראל כולם, ימים רעים. הזיהום והלכלוך שהושלך בו הפכו את ערוצו לתעלת שפכים. מקור זיהום גדול היו השפכים שזרמו בנחל שכם, היובל העיקרי של נחל אלכסנדר. נחל שכם אוסף שפכים ממקורות רבים, משכם עד טול כרם, ובהם שפכים ביתיים וזיהום ממפעלי תעשייה וממנסרות אבן. בחודשים אוקטובר-דצמבר מוזרמים לנחל שכם גם שאריות של ייצור שמן זית מבתי הבד הרבים שבאזור.

זיהום רב ומסוכן זרם בעבר לנחל אלכסנדר מאזור התעשייה עמק חפר. היישובים החקלאיים שבסביבתו הוסיפו גם הם פסולת חקלאית, שפכים של רפתות וגרוטאות מגרוטאות שונות. נחל אלכסנדר הפך לערוץ מת ושומרי נפשם התרחקו ממנו.

נחל אלכסנדר

נחל אלכסנדר הוא עמוד השדרה של מרחב טבע ונוף. זהו נחל איתן העובר בין שדות מעובדים ומאגרי מים, חורשות קק"ל ומצפורים - עולם של טבע ושלווה בקרבת הגוש העירוני הצפוף ביותר בישראל. המוני המטיילים המבלים באתרי הנחל הם עדות נאמנה לצורך הרב במקום שכזה.

הנחל וסביבתו זוכים לשיפורים מתמידים ומעת לעת נוספים בהם אתרים התורמים ליופיו ולחשיבותו כאתר טבע. בנחל יש פארק צפרות, נקודות תצפית, חניונים ומסלולי טיול להולכי רגל ולרוכבי אופניים. חובבי הטבע לא יחמיצו פגישה פנים אל פנים עם הצב הרך הענק שבפארק צבי-הנחל, ואילו הרומנטיקנים לא יותרו על שקיעה במקום שבו נחל אלכסנדר נושק לים.

גיאוגרפיה

נחל אלכסנדר, שאורכו כ-32 קילומטרים, הוא מהגדולים בנחלים שחוצים את השרון. יובליו של הנחל מתחילים את דרכם באזור שכם, בין הר גריזים להר עיבל. הנחל יורד משם במורדות המערביים של הרי שומרון ופורץ לשרון בין כוכב יאיר לטייבה. כאן משנה הנחל את כיוון זרימתו. הוא פונה בקשת גדולה צפונה ונשפך לים התיכון ליד מכמורת.

שיקום הנחל

המצב החל להשתנות בשנת 1995, עם הקמת המנהלה לשיקום נחל אלכסנדר. בראש המנהלה עומדים רשות ניקוז ונחלים שרון והמועצה האזורית עמק חפר. שותפים להנהגתה ולמימונה קרן קימת לישראל, המשרד להגנת הסביבה וגופים נוספים. אדריכל עמוס ברנדייס היה המתכנן הראשי והמנהל של שיקום הנחל.

מאז 1995 נעשות פעולות נמרצות באגן הניקוז של נחל אלכסנדר. הזרמת המזהמים מהמקורות שבשרון נפסקה כמעט לחלוטין. שפכי נתניה סולקו בשנת 1996 ושפכי כפרי יונה מטופלים מאז 2001. בשנת 2003 יזמה המועצה האזורית עמק חפר, בשיתוף עם עיריית טול כרם, קק"ל, רשות ניקוז ונחלים שרון והמשרד להגנת הסביבה את הקמתו של מתקן לטיפול שפכים ליד בת חפר (מט"ש יד חנה), המטפל טיפול ראשוני במרבית השפכים של נחל שכם, אך לא בכולם. בשנת 2012 פונו מאפיק הנחל כ-75,000 מ"ק בוצה מזהמת ופסולת. התמודדות עם הזיהום המגיע מצד הפלשתינאי במשך כל השנה ובעיקר בתקופת מסיק הזייתים היא האתגר המרכזי העומד בפני המשך שיקום הנחל.

שותפים חשובים בשיקום הנחל הם תושבי עמק חפר, שלוקחים חלק פעיל בהחלטות על ביצוע השיקום וביישומן. בנחל מתבצעות פעילויות ציבוריות כגון צעדות, פסטיבלים, תכניות לימודים, השבת דגים לנחל ונטיעות. מבין התושבים פעילה במיוחד קבוצת המתנדבים של "נאמני נחל אלכסנדר".

פרויקט שיקום נחל אלכסנדר זכה בארבעה פרסים חשובים ובהם "אות מגשים ישראל יפה". ההישג הגדול ביותר של הפרויקט הוא הזכייה במקום הראשון ב-Theiss International Riverprize - התחרות היוקרתית ביותר בתחום ניהול נחלים ושיקומם. התחרות התקיימה בשנת 2003 בעיר בריסביין שבאוסטרליה.

נחל אלכסנדר ואתריו מתוחזקים על ידי מועצה אזורית עמק חפר ורשות ניקוז ונחלים שרון.

אתרים

מצפור מאגרי עמק חפר (מצפור ויקר)

מצפור מאגרי עמק חפר-ויקר הוא מרפסת מוצלת גדולה המתנסאת מעל מאגר משמר השרון, אחד ממאגרי המים הגדולים בעמק חפר. המאגר, שנפחו כמיליון מ"ק, קולט מי קולחים ממפעל טיהור השפכים של נתניה ומי שיטפונות של נחל אלכסנדר. כאשר המאגר מתמלא, מוזרמים העודפים בגרוויטציה למילוי מאגרים אחרים בסביבה. קצב השאיבה למאגר מתחשב בכמות המים הזורמת בנחל בעת שיטפון ומותיר לנחל זרימה חיונית לניקוויו מהפסולת שמצטברת בו במשך הקיץ.

מסביב למאגר ניטעה גינת נוי נאה ובה מדשאה ופרחים מושכי

פרפרים וחרקים, שחלקם משמשים מזון לציפורי שיר. בגינה עובר שביל נגיש שעולה ומטפס אל המצפור הקרוי על שמו של לארי וטובה ויקר, ידידי קק"ל מקנדה, שמימנו חלק מבנייתו. הפעילות במצפור נעשית בשיתוף פעולה עם כנפי קק"ל - רשת הצפרות הארצית של קרן קימת לישראל.

המצפור הוא נקודת תצפית נפלאה על עופות המים שבאים בסתיו ובחורף לבלות במאגר ובהם קורמוון גדול, אנפה אפורה, לבנית גדולה, הברווז מרית וכמובן - אלפי שקנאים שבאים לתחנת האכלה שמפעילה כאן רשות הטבע והגנים כדי להפחית את נזקיהם למגדלי הדגים. המצפור המוגבה והגג המוצל מעניקים אפשרות צפייה נהדרת בעופות. אלפי חובבי טבע מבקרים במקום. בעונות השיא של הצפייה בציפורים נוהגת המועצה המקומית עמק חפר להציב במקום תא שירותים נייד.

ליד המצפור נטויים על נחל אלכסנדר שני גשרים. גשר אחד, עשוי ברזל, מיועד להולכי רגל. הגשר השני אינו אלא מעבר אירי שנועד במקורו לרכב חקלאי, אך משמש גם את הנוסעים למצפור. יש לחצות את הנחל במעבר האירי בזירות (אין בו מעקה) ולחנות ברחבת החניה של המצפור.

מדרום לגשרים נמצא גן טל. בני משפחתו של טל קופרמן מכפר מונש הקימו את האתר לזכרו, לאחר שנספה בתאונת דרכים. הגן הוא מתחם שולחנות פיקניק ומתקני שעשועים שנמצא בצל עצי בוסתן. מצפון למאגר נשפך נחל שכם לנחל אלכסנדר.

מצפור ויקר

דרך הגעה: מצומת רופין (כביש 4) פונים מזרחה בכביש המוביל למושב בית הלוי (5711). בצומת מושב בית הלוי (כ-900 מ' אחרי הכניסה לכפר מונש) פונים ימינה לכיוון מושב חניאל ואחר 2.2 ק"מ פונים שמאלה בדרך המלווה שדרת ברושים. נוסעים בדרך כ-750 מ' ולפני השער הצהוב פונים ימינה ונוסעים 1.7 ק"מ למצפור ויקר, שנמצא מעברו השני (המזרחי) של נחל אלכסנדר. **אזהרה:** בעת שיטפון אין לחצות את הגשר האירי שבנחל אלכסנדר.

פארק זיגן

פארק זיגן נמצא בלשון היבשה שנוצרה בשפך נחל בחן לנחל אלכסנדר. הפארק נקרא על שם חבל הארץ זיגן-ויטגנשטיין, שמקיים יחסי ידידות עמוקים עם המועצה האזורית עמק חפר. אנשי זיגן תכננו בחורשה פארק צנוע ונעים ובו ספסלי הסבה מיוחדים מעץ, שאפשר להתרווח בהם וליהנות מנוף השדות הנראים מהמקום ומנוף הנחל. בפארק נמצאים גם שולחנות פיקניק.

הפארק משקיף על המבנים של "אפיקי עמק חפר" - אגודת המים של העמק. במרכז המבקרים שפועל במקום אפשר להתוודע אל השיטות שבהן פועלים בעמק חפר להגברת השימוש במי קולחים מטוהרים, לתפיסת מי שיטפונות ולשיקום מי בארות. ניתן לראות גם שני מבנים עגולים שבהם הופכים פרש פרות בתהליכי תסיסה לגז מתאן המשמש לייצור חשמל "ירוק" ולדשן אורגני.

דרך הגעה: נוסעים למצפור אגמי חפר אך לפני חציית הנחל פונים במורד הנחל צפונה. נוסעים 1.6 ק"מ וחוצים בגשרון את הנחל לגדתו הימנית. נוסעים עוד 1.1 ק"מ ומגיעים לפארק.

אגמון חפר

אגמון חפר נמצא לצד נחל אלכסנדר, בשטחי בריכות דגים נטושות של קיבוץ עין החורש. מסביב לבריכות עובר שביל טיול להולכי רגל שאורכו 1.8 ק"מ. השביל רחב ונוח. בצד השביל הוצבו מסתורים לצפייה בציפורים, מאובזרים בשלטי הסבר. האגמון משיב לאזור את עולם החי והצומח של בתי הגידול הלחים. נשתלו בו מיני צמחים אופייניים לבתי גידול לחים וגם צמחים נדירים כגון מכבד הביצות וסוף רחב עלים - מצמחי הבר של עמק חפר. עופות המים, העופות הדורסים ועופות השיר, כמו גם בעלי חיים אחרים, מוצאים את הדרך למקום בעצמם.

רשות ניקוז ונחלים שרון הקימה את הפארק ומתחזקת אותו. הפארק נחנך בשנת 2017 במימון קק"ל-קנדה, המשרד להגנת הסביבה והקרן לשטחים פתוחים.

דרך הגעה: בדרך העפר היוצאת מזרחה מפארק יידי צרפת (כביש מעברות), מהלך כ-4 ק"מ. הדרך, עבירה לרכב פרטי, מסומנת בסימון שבילים שחור. ניתן להגיע לאגמון חפר בנווט אפליקציית וייז המכוון את הנוסעים מהכניסה לקיבוץ עין-החורש שבכביש 581 בדרכי עפר העוברות בין עין החורש לקיבוץ גבעת-חיים (מאוחד).

הערה: דרכי ההגעה לאגמון חפר נמצאות עדיין בפיתוח. בהמשך צפויות להיחסם דרכי הגישה לאגמון חפר לרכב ממונע. הגישה תוסדר דרך מרכז מבקרים הצפוי להיפתח בקיבוץ עין החורש.

חניון "עץ האהבה"

שולחנות פיקניק משני צדי נחל אלכסנדר, ליד גשר הדרך החוצה את הנחל. החניון נקרא על שם עץ אקליפטוס גדול, שזכה בפי תושבי

המקום לכינוי "עץ האהבה". גם בצל האקליפטוס, הצומח בגדת הנחל ליד שדה מעובד, נמצאים שני שולחנות פיקניק ואבני ישיבה גדולות.

דרך הגעה: בדרך העפר היוצאת מזרחה מפארק יידי צרפת (כביש מעברות), מהלך כ-3 ק"מ. הדרך, עבירה לרכב פרטי ומסומנת בסימון שבילים שחור.

פארק צבי-הנחל

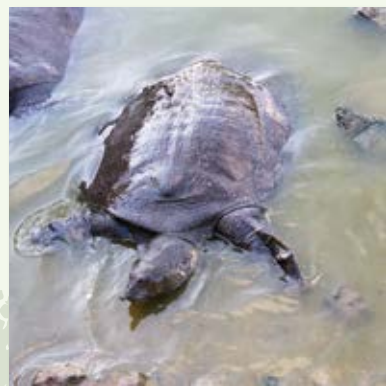
פארק צבי-הנחל הוא פארק חביב מאוד ליד גשר הצבים. מראש מגדל העץ שבמקום נראים מרחבי עמק חפר ונחל אלכסנדר החורץ בהם. קק"ל רכשה את אדמות העמק בשלהי שנות ה-20 של המאה ה-20. למרגלות המגדל משתרעת מדשאה רחבת ידיים ובה שולחנות פיקניק, עצי נוי ופרגולה. מזח קטן הצמוד לנחל מעניק הזדמנות לצפות בצב הרך - אחת מאטרקציות הטבע המרשימות בישראל.

דרך הגעה: מצומת חפר שבכביש 4 פונים מערבה לכיוון כפר ויתקין (כביש 5720), נוסעים כ-2 ק"מ ופונים צפונה. נוסעים תחילה בין מחסנים ובתי אריזה ומגיעים לאחר קילומטר לפארק.

הצב הרך

בנחל אלכסנדר השתמרה האוכלוסייה הגדולה ביותר בישראל של הצב הרך. רובם מתרכזים בקטע הנחל הסמוך לפארק צבי הנחל, אך גם מזרחה משם, עד כביש מס' 4 ואף הלאה במעלה הנחל. צב רך הוא בעל חיים מוגן. אורכו של צב רך בוגר עשוי להגיע לכ-120 ס"מ ומשקלו לכ-50 ק"ג. בניגוד לשריון של צבי היבשה, השריון של מין צב זה שטוח ורך, ומכאן שמו. גופו של הצב הרך בנוי כך שהחלק שלו מבצבץ מתוך המים ומשמש קנה נשימה, ואילו שאר הגוף טבול במים. עיניו, הממוקמות במקום גבוה בראשו, מאפשרות לצב להתבונן בסביבה גם כאשר שאר חלקי הגוף שקועים מתחת לפני המים. ככל הזוחלים, גם הצב הרך הוא בעל "דם קר". בחורף, כשהטמפרטורות נמוכות, הצבים פעילים פחות ועל כן מומלץ לצפות בהם דווקא בקיץ, בעיקר בחודשים אפריל-דצמבר.

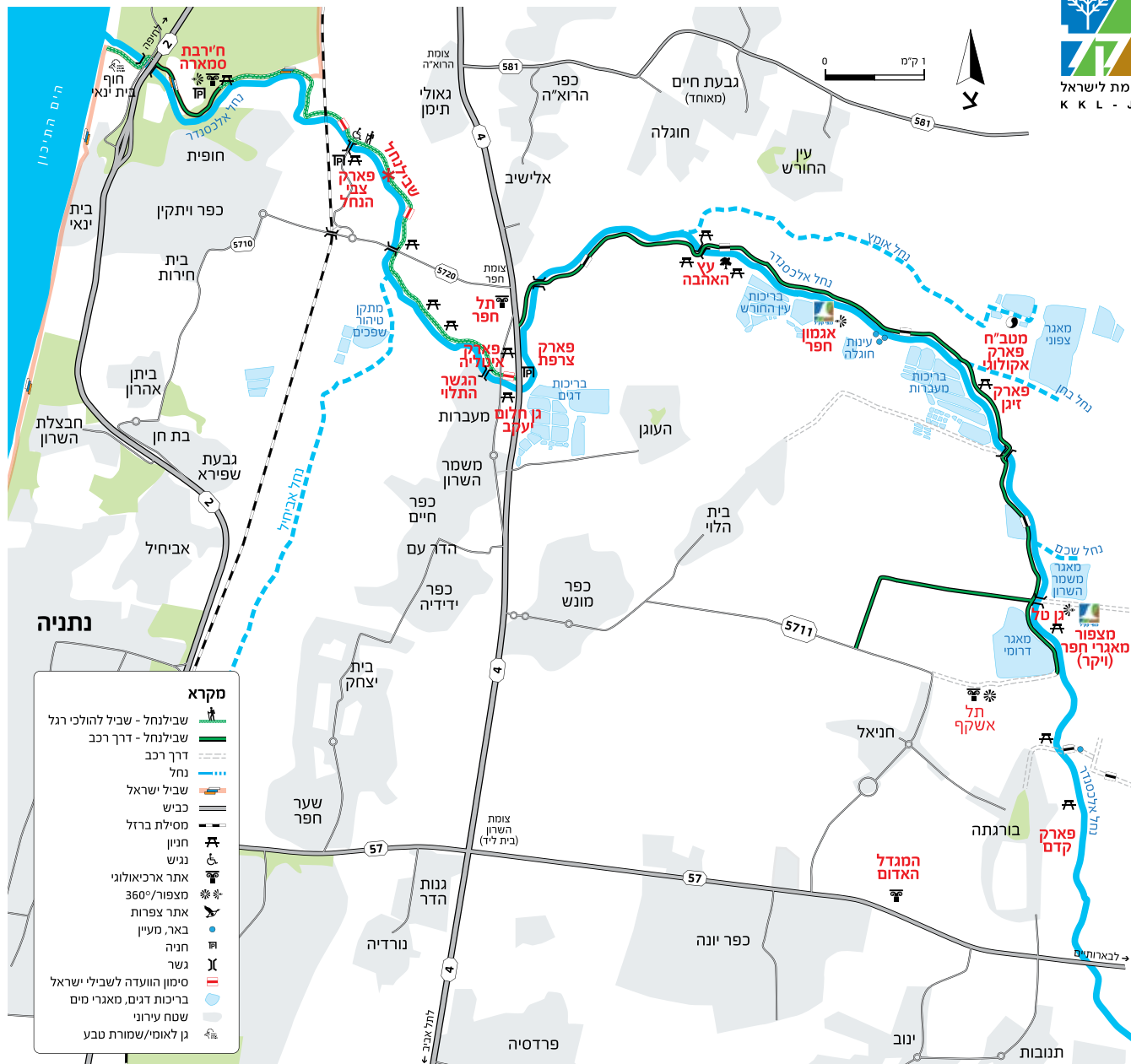

■ **ובקשה מהמטיילים:** הצב הרך ניזון מבעלי חיים קטנים שהוא לוכד. הוא יודע להסתדר לבדו ועל כן אין להאכילו במאכלים של בני אדם, שעלולים להזיק לו.

קרן קיימת לישראל
K K L - J N F

הגבולות המסומנים במפה הינם להתמצאות כללית בלבד. ייבוהר כי שטח היער/פארק המסומן במפה אינו בהכרח "שטח קק"ל".

פארק קדם

בין המושבים בארזתיים ובורגתה, בשתי גדות נחל אלכסנדר, הכשירה רשות ניקוז ונחלים שרון בוסתנים ופינות משחקים וישיבה. גשרונים מחברים בין הגדות. לאורך הנחל הוכשר שביל הליכה. בחוף הדרכיים בוצית ובקיץ השקיית שדות הכותנה עלולה להפוך קטעים מסוימים של הדרך לבעייתיים. בעונות הנדידה נוחתות בשדות הסמוכים להקות גדולות של עופות דורסים ובאפיק תמצאו בחוף עופות מים וגדות.

דרכי גישה: א. מהכביש המוליך ממושב בורגתה לבית ספר קדם בארזתיים. ב. נוסעים מצומת רופין למושב חניאל. ממש לפני שער המושב פונים מזרחה ונוסעים בדרך עפר 1.3 ק"מ עד לנחל אלכסנדר. בנחל פונים ימינה ומגיעים לפארק.

טיול רגלי: מפארק איטליה לפארק צבי-הנחל

הגעה ברכב לפארק איטליה: מכביש החוף הישן (כביש 4) פונים לכביש הגישה המוביל לקיבוצים משמר השרון ומעברות. כ-350 מ' מצפון לכניסה לקיבוץ מעברות פונה דרך עפר מזרחה ומגיעה לרחבת החניה שליד הנחל. ■ **הגעה ברכב לפארק צבי הנחל:** מכביש החוף הישן (כביש 4) פונים לכפר ויתקין (כביש 5721). כ-500 מ' אחרי שחוצים את הגשר שעל נחל אלכסנדר, ממש לפני פסי הרכבת, פונים צפונה (ימינה) בדרך הסלולה, נוסעים כקילומטר ומגיעים לרחבת החניה של הפארק. ■ **אורך המסלול:** כ-4 ק"מ.

המסלול

מפארק יידי צרפת, ליד רחבת החניה, גולשים במדרון המתון של הנחל ופונים מערבה אל מתחת לגשר כביש הגישה למעברות. לצדו המזרחי של הגשר מוצמד סרגל מדידה, והשנתות והמספרים מציינים את הרום מעל פני הים. הנתונים בסרגל המדידה מעידים שגובה קרקעית ערוץ נחל אלכסנדר כאן הוא בערך כגובה פני הים. בשיטפונות החורף המים גואים בנחל לגובה חמישה מ' ואף יותר מכך. מעבר לגשר נמצא קטע נחל לדוגמה.

נחל לדוגמה ופארק איטליה

בקטע נחל לדוגמה, שאורכו כ-750 מ', בוצעו פעולות רבות שהפכו את המקום לפינת חמד. גדות הנחל מטופחות ומאפשרות גישה למים, יש פינות ישיבה וגישה לאנשים עם מוגבלויות. יש כאן גם שולחנות פיקניק ושירותים. המקום נקרא פארק איטליה, כהוקרה לידידי קק"ל באיטליה שתרמו להקמתו.

לרוחב הנחל נבנו שלושה סכרונים אבן קטנים. הסכרונים מערבלים את המים ומעשירים אותם בחמצן ובנויים כ"סולמות דגים", שכן הדגים יכולים לטפס דרכם במעלה הנחל.

בקטע נחל לדוגמה נמצאים שני גשרים. הראשון שבהם הוא "גשר

שקנאי בנחיתה במצפור ויקר

מסתור תצפית באגמון חפר

הגשר התלוי בפארק איטליה

טיקס בשדות אגמון חפר

פארק הצבים

ונוטריות. מפעם לפעם נחלוף על פני מטעי פקאן ופרדסים מטופחים. אין להיכנס לפרדסים ואין לקטוף פרי. המגדלים משקיעים משאבים רבים בשדותיהם, ואל לנו לפגוע ברכושם ובפרנסתם. בקצה השביל נמצאים פארק צבי הנחל וגשר הצבים.

גן האום יעקב

בגדה הדרומית של נחל אלכסנדר, מדרום לפארק ידידי צרפת, נמצא פארק קטן נוסף - גן חלום יעקב. כדי להגיע אליו יש לעלות על גשר הכביש ולצעוד בשוליו הרחבים דרומה לגרם מדרגות ברזל היורד לגן. הגן מוקדש לזכרם של יעקב נעים, ורנלד ברר ואסף ביתן, שנהרגו בפיגוע מדרום לעיר חברון ב-23 בינואר 2003. האמן חן וינקלר יצר כאן אנדרטה בדמות שלוש חוליות סלעי בזלת המחוברות זו על זו. בגן יש שולחנות פיקניק בצל עצי שקמה.

אפשר להגיע לגן ברכב בדרך עפר המסתעפת מהכביש כ-50 מ' מדרום לכניסה לקיבוץ מעברות.

טיול רגלי: מפארק צבי-הנחל לשפך הנחל

הגעה ברכב לשפך הנחל: במחלף ינאי (כביש 2) פונים לכיוון מכמורת, חוצים את נחל אלכסנדר, ממשיכים עוד כחצי קילומטר ופונים שמאלה לדרך עפר המובילה לרחבת חניה שעל גדת הנחל. ■ **אורך המסלול:** כ-4 ק"מ.

המסלול

הגשר הסמוך לפארק צבי-הנחל זכה לכינוי "גשר הצבים". הגשר הוקם בשנות ה-30 של המאה ה-20 על ידי ראשוני כפר ויתקין. זה היה גשר מרשים, בנוי בולי עץ עבים, אך הוא חרב בשיטפון גדול שהתחולל כאן בשנת 1991 ובמקומו נבנה גשר בטון צר. יש להיזהר בעת הצעידה בגשר, שכן עוברות עליו מכוניות.

הפרות - גשר בטון ששימש בעבר את רועי הבקר של קיבוץ מעברות להעברת העדר לשטחי המרעה שהשתרעו מצפון לנחל אלכסנדר. הגשר חסום למעבר.

מעט הלאה במורד הנחל נמצא גשר נוסף - הגשר התלוי. זהו גשר פלדה צבוע אדום שהוצב בנחל בשנת 2001. המטיילים יכולים לעלות על הגשר ולצפות על הנחל מעמדת התצפית שבמרכזו.

תל אֶפְרָר

כחצי קילומטר מצפון לקטע נחל לדוגמה, ליד צומת חפר (מפגש כביש 4 וכביש 5720), מתנשאת גבעה נמוכה. זהו תל אֶפְרָר. הארכיאולוג בנימין מזר זיהה את התל עם העיר המקראית חפר ומכאן נגזר שמו של העמק שמסביבו. מקובל יותר לזהות את חפר המקראית עם תל מוחפר שבעמק דותן.

בחפירות שהתנהלו בתל אפשר התגלו ממצאים המוכיחים כי המקום היה מיושב מהאלף ה-4 לפנה"ס עד התקופה הערבית הקדומה (מאה 8 לספירה). כיום שוכנים במורדות התל בתי העלמין של היישובים מעברות ואלישיב.

חורשת האקליפטוס ושביל הנחל

חורשת האקליפטוסים שבצלה שוכן חניון גדול לפיקניקים מציינת את קצהו של קטע נחל לדוגמה. מכאן והלאה מתחיל שביל הנחל. זהו שביל סלול באורך 2.7 ק"מ, המקשר בין קטע נחל לדוגמה לפארק צבי הנחל. השביל מאפשר תנועה להולכי רגל, לרוכבי אופניים, לעגלות ילדים ולנכים המרותקים לכיסאות גלגלים. לאורך השביל נשמר אופיים הטבעי של גדות הנחל, על צמחייתם הטבעית.

לצד השביל יש פינות ישיבה רבות, מתקני משחקים לילדים ובוסתנים של עצי תות המבשילים ביוני ושל עצי תאנה המבשילים בעיקר באוגוסט. אפשר לעצור ולבלות בצל העצים ואף לקטוף את פריים. אם נצעד בשקט, נוכל להבחין מסביב בשפע של ציפורים, צבי ביצות

מעבר למסילת הברזל

מהגשר צועדים בשביל עפר, העובר בגדה הצפונית של הנחל וחופף לשביל ישראל. מול המקום שבעבר פעל בוגן אירועים נמצאת מרפסת תצפית מעץ הצופה אל הנחל. הדרך עוברת מתחת לגשר הרכבת, ממשיכה במקביל למסילת הברזל ומגיעה לתעלה הצפונית. התעלה הזו מנקזת מים נקיים שמקורם במי התהום הגבוהים המבצבצים באזור התעשייה עמק חפר. בעבר ניקזה התעלה אליה בחורף גם עודפי מים מבריכת יער (בריכת עתא) - שלולית חורף גדולה שהיא שריד לביצות חדרה המפורסמות.

השביל ממשיך מעט לאורך התעלה ופונה מערבה. מקום יפה במיוחד הוא הנקודה שבה התעלה הצפונית פוגשת בערוץ הרחב של נחל אלכסנדר. מכאן והלאה השביל נמשך לאורך גדת הנחל. בשדה הפתוח שמצפון לנחל פורחים בחודשים נובמבר-דצמבר נרקיסים. בעבר היה נרקיס מצוי צמח נפוץ באדמות הכבודות של מישור החוף, אך המחרשה המודרנית גזרה כליה על מרבית אוכלוסיותיו.

חִירַבַּת סמארה

מעבר לשדה הפתוח, בהמשך השביל שלאורך הנחל, מתנוססת גבעה נמוכה ובראשה מבנה ישן הבנוי אבני כורכר. זוהי חִירַבַּת סמארה. למרגלות הגבעה, בצל עצי איקליפטוס, נמצא חניון גדול ובו שולחנות פיקניק, ברזיות ושילוט הסבר.

המבנה נבנה בשלהי המאה ה-19 על ידי עבדאללה סמארה מטול כרם, שהיה בעל האדמות שבסביבה. מאוחר יותר הפך המקום לתחנת מכס מטעם השלטונות העות'מניים. באותם ימים הביאו לכאן תוצרת חקלאית מהשרון ומהשומרון, בעיקר אבטיחים. מכאן השיטו בנחל את התוצרת ל"נמל האבטיחים" שבחוף מכמורת (מינת אבו זבורה, או מינת בטיח), ומהנמל שיווקו את היבול לערי החוף של ארץ ישראל ולמצרים.

קק"ל רכשה את אדמות סמארה בשנת 1940. באביב מתכסה הגבעה בפריחה מרהיבה של כלנית מצויה, נורית אסיה וצבעוני השרון. מראש הגבעה יש תצפית נאה על הסביבה ובמורד הגבעה הפונה לנחל אלכסנדר חצובות מערות ששימשו בעבר הקדום כמחצבות.

שפך הנחל

מסלול הטיול ממשיך מתחת לגשר כביש החוף ומגיע למזח קטן הבנוי על גדת הנחל. זוהי נקודת תצפית יפה על שפך הנחל לים. כדאי לשים לב להבדלים בין שתי הגדות. הגדה הדרומית עטורה בדיונות חול זהובות, ואילו הגדה הצפונית בנויה מאדמות הסחף של הנחל. הסיבה לכך היא שהחול מגיע לחוף מדרום, והנחל "בולע" את החולות שמגיעים אליו ומותיר את הגדה הצפונית חשופה מחול.

שפך הנחל הוא נקודה יפה לסיום הטיול. בחורף זורמים המים אל הים, אך בקיץ מכסים החולות את השפך, והמראה מקסים.

גדה שמאלית וגדה ימנית

מכיוון שלנחלים יש נטייה להתעקל, לא תמיד אפשר לאפיין את גדות הנהר על פי רוחות השמיים וההולך באותה גדה ממש עשוי להימצא פעם אחת מצפון לנחל ובעיקול הבא מדרום לו. לפיכך, נהוג לאפיין את הגדות מנקודת המבט של מי שצועד במורד הנחל. הגדה שמאלית תיקרא הגדה השמאלית, ואילו הגדה שמאלית תיקרא, כמובן, הגדה הימנית.

הוראות התנהגות ובטיחות למטיילים

מטיילים יקרים, למען בטיחותכם, הקפידו על הכללים האלה:

- האחריות לשלומכם בעת ביקורכם ביער והשימוש במתקניו חלה עליכם. אל תסכנו את עצמכם ואת המבקרים האחרים. התאימו את פעילותכם לתנאי השטח ומזג האוויר. הצטיידו בהתאם.
- השתמשו אך ורק בדרכים ובשבילים המסומנים על ידי קרן קימת לישראל או הוועדה לשבילי ישראל. דרכי היער מיועדות לכלי רכב, להולכי רגל ולרוכבים גם יחד. הישמרו והתנהגו בהתאם. התאימו את תנועתכם לתנאי הדרך. היזהרו מהחלקה ומדרכים בוציות.
- אל תיכנסו ואל תתקרבו לבורות, למערות, למבנים וכדומה. אין להתקרב לשפת מצוקים, גלישת צוקים וטיפוס עליהם - אסורים.
- אין להיכנס למקווי מים ואין לשתות מהם.
- היזהרו באש. אל תבעירו אש אלא במקומות ובמתקנים המיועדים לכך. בסיום הפעילות הקפידו לכבות את האש כליל.
- שמרו על הניקיון. אספו את האשפה למתקנים המיועדים לכך, או קחו אותה עמכם.
- אין להתוות או לשלט דרכים ושבילים ולהקים מתקן כלשהו ביער.
- היער ומתקניו פותחו בשבילכם ולהנאתכם. שמרו על החי, על הצומח ועל הדומם שביער.
- השהייה ביער בשעות החשיכה אסורה. השהייה בשעות החשיכה תאפשר בתנאי שיינתן בה מענה בטיחותי כנדרש.

למוקד "קו ליער" של קק"ל התקשרו: 1-800-350-550

קק"ל ואמץ הקהילה

ילדים ושקנאים

אחד העקרונות בפעילות קק"ל הוא שיתוף הקהילה בחיי הסביבה שבה היא חיה.

עקרון זה בא לידי ביטוי בדמותם של פיתוח יערות קהילתיים, טיפוח וסיוע לקבוצות של נאמני יער, הכשרת מתנדבים לפעילות סביבתית ופעילויות רבות נוספות.

במצפור אגמי חפר (מצפור ויקר) נערכה פעילות קהילתית יוצאת דופן. גני ילדים מהמושבים הסמוכים לנחל - עולש ובארותיים - התרשמו מהשקנאים הרבים שפוקדים את המאגר, התאהבו בהם ויזמו שלט המעשיר את הידע של המבקרים במקום על העוף המיוחד הזה. אוכלוסיית השקנאי המצוי שמקנת באירופה מונה יותר מ-40 אלף פרטים. כל הפרטים הנוודים של האוכלוסייה הזו עוברים בישראל בעונות הנדידה בדרכם מאירופה לאפריקה ובחזרה (ספטמבר עד נובמבר, מארס עד מאי).

לפרטים והרשמה לאירועים וטיולים מודרכים

מוקד קו ליער | 1-800-350-550

אתר קק"ל באינטרנט | www.kkl.org.il

למסלולי טיול ברחבי הארץ

מגזין הטיולים האינטרנטי של קק"ל

e ירוק | www.eyarok.org.il

למסלולי האופניים של קק"ל

בשטח עם קק"ל

0718

הנתונים והפרטים המופיעים בדפדפת זו, מובאים לידיעת הציבור ולתועלתו. קק"ל אינה נושאת באחריות לשינויים שיתרחשו בשטח ולנזקים כלשהם העלולים להיגרם למטיילים בעטייתם

הצטרפו אלינו לדף הפייסבוק [f](https://www.facebook.com/kl) קרן קימת לישראל

הודפס על נייר אקולוגי, ידידותי לסביבה

כתיבה: יעקב שקולניק | צילומים: יעקב שקולניק, ריון צירקה, מלכה ברקאי, פנינה לבני, פאול אורלייב, ארכיון הצילומים של קק"ל | מיפוי: נגה עיצוב גרפי | עיצוב: איקן מס - פתרונות מיתוג | בהוצאת יחידת הפרסומים, אגף קשרי ציבור, קרן קימת לישראל ©

קרן קימת לישראל
K K L - J N F